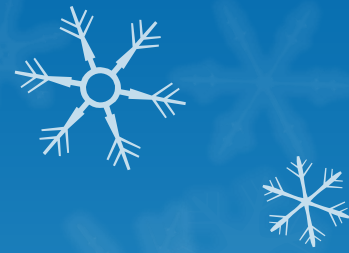

Copii in situatii de vulnerabilitate

ProAcces R4.1:DEZVOLTARE ABILITATI EMOTIONALE, CONSILIERE SOCIALĂ, SUPTOR EMOȚIONAL/PSIHOLOGIC, CONSILIERE VOCĂȚIONALĂ

Studiu de caz privind dezvoltarea de abilități emoționale, consilierea socială/ vocațională a preșcolarilor/ elevilor din grupul țintă pentru proiectul POCU/784/6/24/139599

Copiii cu părinți plecați la muncă, în străinătate

- Din păcate, România ultimelor două decenii se confruntă cu un val de plecări ale părinților (și, ca atare, de un val de neglijare!).
- Părinții (familia) nu au doar rolul de a asigura împlinirea nevoilor materiale (adăpost, hrană etc) ale copiilor, ci și a nevoilor lor emoționale.
- Copilul percepe altfel timpul (comparativ cu adultul) astfel încât, pentru el, o absență mai lungă a părintelui echivalează cu un abandon.
- Ființă vulnerabilă și dependentă, acestui copil îi vor lipsi securitatea și echilibrul necesare unei dezvoltări emoționale armonioase.
- Cel mai probabil, el va declanșa tulburări emoționale, care se vor repercuta inevitabil și asupra performanțelor școlare.

Copiii cu părinți plecați la muncă, în străinătate

- *"Atunci când este nevoie să rămână acasă fără părinți, pentru că aceștia lucrează în altă țară, un copil se simte abandonat, oricât de matur încearcă să înțeleagă situația. Mai mult, sentimentul de vină, că mama a plecat pentru a-i trimite lui bani, este copleșitor. Acestea sunt vulnerabilități emoționale majore"*
- **(Salvați Copiii)**

Copiii cu părinți plecați la muncă, în străinătate

- Ce tipuri de probleme pot apărea ca urmare a neglijării emotionale?
- **Depresia**
- **Anxietatea**
- **Tulburarea reactivă de atașament** (dacă neglijarea copilului s-a petrecut de când era încă mic)
- **Probleme comportamentale**

Copiii cu părinți plecați la muncă, în străinătate

○ **DEPRESIA**

- Particularitățile neurodezvoltării la copil și adolescent influențează și modifică aspectul clinic al acestor manifestări
- - exprimarea depresiei la copil ia forma iritabilității și nemulțumirii, a tristeții, cu scăderea performanțelor școlare, a autoînvinovățirii și dorinței de moarte, cu frecvente gesturi suicidare (la adolescent)
- – suicidul a devenit a patra cauză de deces la copiii între 10 – 15 ani și a treia cauză la adolescent, în ultimii ani!

DEPRESIA

- Principala particularitate a depresiei la copil este **mascarea simptomatologiei**, cu manifestări comportamentale sau somatoforme, de aceea se consideră că *depresia mascată* (termen avansat de Killcholtz în anii 70), poate fi considerată o realitate la această vârstă.

DEPRESIA

- - iritabilitatea
- - scăderea în greutate sau modificarea aspectului
- - insomnie sau hipersomnie
- - agitație psihomotorie sau lentoare
- - pierderea energiei
- - sentimente de vinovăție
- Primele două simptome sunt considerate criterii importante la copil și ele pot să nu apară la adult.

DEPRESIA

- Cinci sau mai multe dintre următoarele simptome au fost prezente în cursul aceleiași perioade de 2 săptămâni și reprezintă o modificare de la nivelul anterior de fct.
- - dispoziție depresivă cea mai mare parte a zilei, aproape în fiecare zi, indicată fie prin relatarea personală, fie prin observația altora
- (la copil, dispoziția poate fi iritabilă!)

DEPRESIA

- - diminuarea marcată a interesului și a plăcerii pentru toate sau aproape toate activitățile, cea mai mare parte a zilei, aproape în fiecare zi.(după cum...)
- - pierdere masivă în greutate (deși nu ține dietă) sau câștig ponderal - o modificare de aprox 5% din greutatea corporală/ scăderea sau creșterea apetitului
- - NOTĂ – la copii, se ia în calcul incapacitatea de a atinge plusurile ponderale expectate.

DEPRESIA

- - insomnie sau hipersomnie aproape în fiecare zi
- - agitație sau lentoare psihomotorie aproape în fiecare zi (observabilă de către alții).
- - fatigabilitate sau lipsă de energie aproape în fiecare zi
- - sentimente de inutilitate sau de culpă excesivă ori inadecvată în fiecare zi (nu doar reproș în legătură cu faptul de a fi suferind)
- - diminuarea capacității de a gândi sau de a se concentra ori indecizie aproape în fiecare zi
- - gânduri recurente de moarte (nu doar teama de moarte), ideatie suicidară recurentă fără un plan anume, ori o tentativă sau plan de comitere a suicidului.

DEPRESIA

- - Inițial apar simptome psihosomatice – cefalee, dureri abdominale sau tulburări vegetative însoțite de anxietate
- - scade puterea de concentrare, copilul pare fără chef
- - scad performanțele școlare și poate apărea refuzul școlar
- - copilul este iritabil, fără chef de joacă, îi repede pe ceilalți
- - manifestă incapacitatea de a se descurca în situații frustrante – se retrage într-un colț, plânge neputincios sau dimpotrivă, devine violent, țipă, lovește sau vorbește urât.
- - copiii nu folosesc termenul *trist* sau *deprimat*, ei afirmă că *nu au chef* sau *se plictisesc*
- - aspectul e modificat – par amărâți, nefericiți, lipsiți de vioiciune

DEPRESIA

- Copiii liniștiți, tăcuți, introvertiți, cu **dificultăți de adaptare la situații noi**, par a fi mai predispuși emoțional la stări depresive atunci când apar schimbări majore în viața lor.
- Au fost observate **distorsiuni cognitive** (Beck) a căror cauză este cel mai probabil împrumutul din mediul familial *copilul care a învățat să observe numai informațiile negative va ajunge să aibe o viziune negativă despre el însuși, viitor și viață în general.*
- **Mecanisme negative de atribuire**, copiii tinzând să atribuie vinovăția unor cauze interne

DEPRESIA

- Noțiunea de *neajutorare învățată* (tip de așteptare cognitivă cf căreia orice ar fi făcut nimic nu împiedica sau nu elimina neplăcerile ce urmează a veni) propusă de Martin Seligman descrie experiențele cognitive ale unei persoane care percepe evenimentele neașteptate și necontrolate ca pe o cauză generatoare de nefericire și insucces.
- În general, s-a descoperit că este vorba despre un stil cognitiv negativ la copii/adol cu tulb afective

DEPRESIA

- Flexibilitate mai scăzută în găsirea soluțiilor
- Anticiparea doar a consecințelor negative
- Centrați pe propria problemă, incapabili de a vedea lucrurile din alt unghi
- Sentimentul de neputință, senzația că nu sunt buni de nimic
- Imagine de sine proastă

Ce se poate face?

- Obiectivele unei intervenții psihologice la un copil depresiv sunt
- - atragerea atenției asupra distorsiunilor cognitive
- - a mecanismelor de atribuire a vinovăției
- - **ameliorarea imaginii de sine**
- - diminuarea autoînvinovățirii

Ce se poate face?

- - creșterea abilităților de rezolvare a problemelor (se poate realiza prin *joc de rol*)
- - creșterea competenței școlare și sociale
- - dobândirea unui sens în activitățile sociale și școlare
- - creșterea rezilienței

Ce se poate face?

Reziliența este abilitatea de a face față unei situații dificile și de a reveni la starea emoțională inițială, simțindu-te la fel de bine ca înainte ca evenimentul negativ să aibă loc.

Este, de asemenea, capacitatea de a te adapta la contexte dificile pe care nu le poți schimba, menținând o stare emoțională pozitivă. Când ești rezilient, percepi situațiile dificile ca un context de învățare din care ieși mai puternic.

Ce se poate face?

- Reziliența este mai mult decât capacitatea de a face față unei experiențe dificile. Când ești rezilient ești mai bine pregătit să cauți noi oportunități, să îți asumi riscuri rezonabile pentru a-ți atinge scopurile.
- Asumarea de riscuri poate duce uneori la eșecuri, dar, în același timp, creează oportunități pentru obține succes și, în acest fel, **pentru a îmbunătăți imaginea de sine.**

Ce se poate face?

- Copilul cu părinții plecați la muncă în străinătate are nevoie de o astfel de abilitate care îl ajută să se repleze în fața provocărilor generate de plecarea părintelui/părinților la muncă în străinătate.
- Capacitatea de a fi rezilient devine motorul stimei de sine pentru această categorie de copii deoarece îi ajută să aibă încredere în forțele proprii.
- Reziliența se formează pe fondul unei relații pozitive dintre adulți și copii. În același timp, pentru un copil este important orice adult de referință cu care el se identifică (persoane adulte în grija cărora rămân, bunici, unchi, profesori) și care îi poate servi drept mentor.
- De asemenea, prietenii și colegii reprezintă pentru el resurse importante atunci când se confruntă cu situații dificile

Ce se poate face?

- **Componentele rezilienței**
- **Respectul față de sine** este o componentă importantă a rezilienței. Acesta se formează în momentul în care adulții ce îl educă stabilesc o serie de standarde pentru comportamentul copilului, standarde pe care copilul le atinge.
- Dacă un copil se respectă pe sine, va considera că este o persoană importantă care trebuie tratată cu respect și de către ceilalți. O astfel de convingere îl va proteja de situații și comportamente de risc. El va fi mai puțin vulnerabil în fața situațiilor dificile.

Ce se poate face?

- **Empatia și respectul față de alții, generozitatea, onestitatea și cooperarea** sunt de asemenea legate de reziliență. Astfel de valori presupun manifestarea de grijă față de cei care au nevoie de sprijin, o atitudine deschisă și prietenoasă față de ceilalți.
- Dacă un copil reușește să exprime astfel de atitudini și comportamente este foarte posibil să primească reacții pozitive de la cei din jur, ceea ce îl face să aibă o părere bună despre sine. Astfel de valori se construiesc doar pe baza unei relații puternice și afectuoase cu copilul.

Ce se poate face?

- **Abilitățile sociale** reprezintă o altă componentă importantă pentru dezvoltarea rezilienței. Concret, este vorba de abilitatea copilului de a-și face prieteni și de a menține relațiile de prietenie, de a rezolva un conflict, de a coopera și de a lucra în echipă.
- Astfel de abilități îl ajută să aibă relații bune la școală, să se implice în activități sportive sau în diferite grupuri, să aibă preocupări variate care să contribuie la starea lui de bine.

Ce se poate face?

- Reziliența presupune o **gândire realistă, rațională și optimistă** în sensul că este centrată spre găsirea unor soluții care să permită depășirea unor dificultăți, chiar dacă lucrurile merg mai puțin bine.
- Când copilul este supărat, îl poți ajuta punând lucrurile într-o perspectivă realistă, de exemplu întrebându-l: "contează chiar atât de mult ce s-a întâmplat, chiar merită să te superi pentru asta? Pe o scală de la 1 la 10, cât de rău este în realitate?".
- Simțul umorului, de asemenea te poate ajuta să ai o perspectivă realistă și să rămâi calm. Dacă copilul este dur cu sine însuși ("mi-e frică să vorbesc în public"), îi poți face o sugestie mai puțin categorică ("vorbitul în public nu este activitatea ta preferată, dar o să te descurci").

Ce se poate face?

- **Încrederea în sine, sentimentul că ești capabil și** pregătit să duci lucrurile la bun sfârșit face parte, de asemenea, din conceptul de reziliență. Pentru aceasta sunt importante deprinderile de a stabili scopuri, de a planifica, de a fi organizat și disciplinat.
- Ca persoană ce oferă suport, poți ajuta copilul să-și dezvolte aceste abilități lucrând împreună pentru identificarea punctelor sale tari, dar și a limitărilor lui. Apoi îl poți încuraja să își stabilească scopuri pentru care să își folosească atu-urile, concentrându-se pe acele aspecte la care este bun.

Ce se poate face?

- **Mesaje cheie pentru construirea rezilienței**
- Se poate crea un mediu pozitiv, care crește reziliența copilului, transmițându-i zilnic câteva mesaje cheie:
- **Viata este frumoasă, dar din când în când fiecare are o perioadă dificilă. Este o parte firească a vieții.**
- **Aproape întotdeauna lucrurile se îmbunătățesc, chiar dacă uneori durează mai mult decât ți-ai dori. Păstrează speranța și caută soluții pentru problemele tale.**
- **Dacă discuți cu cineva de încredere despre ceea ce te preocupă sau te supără, te vei simți mai bine și vei găsi mai multe soluții pentru problemele tale. Nimeni nu e perfect, cu toții facem greșeli. Cu toții vom afla că există anumite lucruri pe care nu le putem face suficient de bine.**

Ce se poate face?

- Dacă găsești ceva pozitiv sau chiar amuzant într-o situație dificilă, oricât de mic ar fi acest lucru, te ajută să faci mai bine față situației.
- Asumă-ți responsabilitatea pentru ceea ce ai făcut sau ce nu ai făcut ca să produci situația dificilă. Nu exagera cu învinovățirea însă, căci întotdeauna există circumstanțe sau anumite persoane care au o contribuție.
- Dacă ceva nu poate fi schimbat, acceptă și încearcă să te adaptezi la situație. Nu trebuie să te simți mizerabil imaginând cel mai rău scenariu și gânditu-te că acesta se va întâmpla.
- Când ceva nu merge cum trebuie, de obicei afectează doar o parte a vieții tale. Concentrează-te atunci pe acele lucruri care funcționează cum trebuie.
- Nu te lăsa copleșit de emoții. Găsește o cale să te calmezi căci astfel poți găsi o soluție pentru a face față situațiilor și emoțiilor tale.

Copiii cu parinti aflati in divort

- Statistici din 2002 ne indică faptul că în România rata divorturilor este de 1,53 la mie (1,53 în urban și, așa cum era de așteptat, mult mai mică în rural – 0,92). În Comunitatea Europeană ea este de 1,59.
- Faptul că cele două valori sunt apropiate nu înseamnă că România are o rată a divorțialității crescută, ci că rata divorțialității occidentale este în continuă scădere (după punctul maxim atins în deceniul 8), fapt explicabil de fapt prin prin scăderea nupțialității.

Copiii cu parinti aflati in divort

- Dacă tendința pe plan internațional se menține constantă, se pare că unul din patru copii va trece prin experiența divorțului părinților înainte de a atinge vârsta de 16 ani (OPCS, 1990).
- Concluzia generală unui studiu extensiv (Cockett & Tripp, 1994) referitor la consecințele fenomenului este că:
„Acei copii ale căror familii au trecut printrun proces de separare sau de divorț se întâlnesc cu o mai mare probabilitate cu probleme de sănătate (mai ales cu probleme psihosomatice), au nevoie de ajutor suplimentar pentru a rezolva sarcinile școlare, au dificultăți în stabilirea unor relații de prietenie și au o stimă de sine scăzută” (Rowntree Foundation Summary, 1994).

Copiii cu parinti aflati in divort

- Copii foarte mici au fost neglijați o vreme de studiile din domeniu, deoarece exista prejudecata că ei nu și-au format o relație puternică cu ambii părinți și că nu au o nevoie puternică de figura tatălui (persoana cel mai probabil să lipsească după divorț).
- Totuși, se pare că realitatea contrazice aceste asumții: copiii mici (sub 6 ani) experiențiază un puternic distres emoțional și probleme de adaptare în momentul despărțirii părinților; ei nu înțeleg într-un mod realist motivele divorțului, se autoînvinovățesc, resimt mai puternic anxietatea de separare

Copiii cu parinti aflati in divort

- Studiul realizat de Wolman și Taylor (1991) arată că la cinci ani după procedura de divorț efectele psihologice la nivelul copiilor pot persista la un nivel suficient de acut pentru a necesita psihoterapie și/sau medicație.
- Date din studii diverse indică o mai mare incidență a simptomelor de tip clinic pe perioada adolescenței la copiii ai căror părinți divorțaseră când ei erau copii mici, indiferent de statutul lor socioeconomic sau cultural

Copiii cu parinti aflatii in divort

- Copiii care au o astfel de experiență înainte de a merge la școală au modificați o serie de parametrii în cei doi ani care urmează divorțului:
- probleme de comportament, dificultăți în menținerea atenției pe o sarcină, dificultăți de integrare la grădiniță (Hodges, Buchsbaum, & Tierney, 1983), bunăstare emoțională, sociabilitate și încredere în sine (Peretti & di Vitorrio, 1993).

Copiii cu parinti aflati in divort

- Alte opinii divergente sunt exprimate în metanaliza realizată de Amato & Keith (1991) în care se pare că efectele negative ale divorțului la nivel de reușită școlară, adaptare psihologică, concept de sine și competențe sociale sunt mai pronunțate la copiii care au experiențiat acest eveniment când erau mai mari. Această metaanaliză ce ia în considerare 92 de studii care au comparat copiii ce trăiesc cu părinți divorțați cu cei care locuiesc cu părinții care încă mai sunt căsătoriți.

Copiii cu parinti aflati in divort

- O metanaliză ulterioară (Amato, 2001) identifică particularități la nivelul a cinci categorii:
  - • reușită academică (teste standardizate, note, evaluări ale profesorilor și ale părinților)
  - • comportament (tulburări comportamentale, agresivitate, delicvență)
  - • ajustare psihologică și emoțională (depresie, anxietate, stare de bine de ansamblu)
  - • conceptul de sine (stimă de sine, autoeficacitate)
  - • relații sociale (popularitate, cooperare, relații cu cei de aceeași vârstă).

Copiii cu parinti aflati in divort

- Cel mai important predictor pentru alterarea dezvoltării socio-psiho-emoționale a copiilor nu este divorțul propriu-zis, ci mai ales conflictul interparental „cronic”, efectele acestuia fiind dintre cele pe termen lung.
- Într-un studiu longitudinal, Amato & Booth (1997) au arătat că declarațiile părinților referitoare la calitatea căsniciei pe perioada dezvoltării copiilor sunt predictor ai declarațiilor copiilor, odată ajunși tineri adulți, referitor la gradul de fericire, satisfacție în viață, stimă de sine și distres experimentate.

Copiii cu parinti aflati in divort

- Faptul de a fi martori ai conflictului parental cronicizat, reprezintă o sursă puternică de risc pentru copii din mai multe motive (Amato & Booth, 2001):
  - • observarea conflictului reprezintă un stresor direct pentru copii adesea copiii se învinovățesc pentru certurile părinților
  - • copiii trebuie să adopte adesea un comportament simulat, prin care denigrează pe celălalt părinte în relația cu unul, urmând să fie nevoit să facă același lucru în prezența celuilalt. (Dowling & Gorell-Barnes, 1999).
  - • părinții care sunt în permanent conflict sunt mai puțin afectuoși și au adesea un comportament punitiv accentuat față de copii (Davies & Cummings, 1994, Grych & Fincham, 1990)
  - • o atitudine parentală mai dură amplifică numărul de simptome depresive experiențiate de copil nu doar în copilărie, ci și mai târziu în viața adultă.

Copiii cu parinti aflatii in divort

- Dar care din elementele relației maritale a părinților sunt mai importante pentru dezvoltarea psihoemoțională a copiilor?
- elementele-cheie implicate sunt caracteristicile unui stil interpersonal neplăcut al unuia sau al ambilor părinți.
- La un nivel mai detaliat de analiză, itemii din chestionare care se pare că ar caracteriza acel stil interpersonal cu consecințele cele mai defectuoase sunt: „este gelos”, „este dominant”, „se enervează adesea”, „critică mereu câte ceva”, „își modifică mereu dispoziția”, indiferent dacă acest stil este manifestat de mamă sau de către tată.

Copiii cu parinti aflati in divort

- Analiza sugerează că efectele conflictului parental cronic sunt aceleași, indiferent dacă căsătoria se termină sau nu printr-o acțiune de divorț.
- Totuși, în condițiile în care conflictul este nemascat, intens, cronic și fără rezolvare, efectele negative pe termen lung asupra copiilor sunt reduse dacă părinții decid să divorțeze (Amato, 2001).

Copiii cu parinti aflatii in divort

- **Predictori ai capacității de ajustare a copilului la divorț**
- Un factor important în facilitarea ajustării copilului la acest proces este ca acesta să nu fie implicat într-o poziție de mediator între părinți.
- Este foarte tentant pentru părinți, mai ales într-un context de ură și ostilitate, să își trimită mesaje unul celuilalt prin intermediul copilului, mai degrabă decât să vorbească direct, ceea ce are un impact negativ puternic însă deoarece copilul este „impregnat” cu tensiunile dintre cei doi și trebuie să joace adesea roluri diferite în funcție de părintele cu care vorbește..

Copiii cu parinti aflati in divort

- Acceptarea de către grupul de prieteni este un alt predictor semnificativ al ajustării copilului: problemele de internalizare sunt minime în cazul copiilor care au un puternic suport social oferit de prieteni (Zhou et al., 2001).
- Destul de constant în literatura din domeniu s-a descoperit că băieții sunt mai afectați decât fetele de divorțul părinților lor la nivel de probleme emoționale, de comportament și de performanță cognitivă

Copiii cu parinti aflati in divort

- **Perspectiva copiilor asupra divorțului: un prim pas spre intervenție**
- O consecință directă a procesului de divorț este faptul că părinții devin adesea extrem de implicați (cel puțin pentru o perioadă critică) în rezolvarea propriilor probleme, astfel încât vocea copilului se face mult mai greu auzită.

Copiii cu parinti aflati in divort

- Care sunt unele din elementele identificate de cercetători în discursul copiilor referitor la divort?
- **Lipsa sensului:** copiii nu înțeleg motivele pentru care părinții lor s-au despărțit.
- Deși în unele cazuri părinții cred că au explicat motivele destul de clar, ele nu sunt suficiente pentru copil, mai ales dacă tranziția (plecarea unuia dintre părinți) apare după o perioadă îndelungată de conflict, cu care copilul se obișnuise oarecum și pe care ajunge să îl prefere despărțirii.

Copiii cu parinti aflati in divort

- **Adoptarea unor poziții inflexibile:** să rămână împreună, să nu se despartă indiferent de ceea ce se întâmplă.
- **Un amestec de confuzie și de mânie.**
- În timpul discuțiilor cu terapeutul, copiilor le vine greu să vorbească despre relația părinților, existând un fenomen de „loialitate tacită”. Ei caută tot felul de distractori (se joacă cu obiecte, țipă, conduc discuția în alte direcții).
- Școala poate fi văzută ca un loc sigur, care oferă continuitate în momente de schimbare.

Copiii cu parinti aflati in divort

- La întrebarea terapeutului: ce sfat aveți pentru copii care trec prin aceeași situație?, s-au constatat diferențe între răspunsurile băieților și ale fetelor.
- Astfel sfatul băieților era: „să tacă și să suporte situația”, în timp ce sfatul fetelor era să discute cât mai mult cu părinții.
- La fel, în timp ce fetele încercau să se păstreze apropiate de părțile bune ale tatălui, băieții aveau o poziție mai radicală: fie își idealizau, fie își „renegau” complet tatăl.

Copiii cu parinti aflati in divort

- Ipoteza autorilor (Dowling & Gorell-Barnes, 1999) era că băieții manifestă o atitudine de loialitate față de mame și sunt mai dispuși să își pericliteze relația cu unul dintre părinți (de obicei tatăl) pentru a fi solidari cu suferința mamei.
- Este important ca ulterior divorțului copilul să fie eliberat de această poziție pe care și-o asumă, de „supraveghetor” al părinților sau al unuia dintre ei

Copiii cu parinti aflatii in divort

- Intervenția terapeutică în situații de divorț se focalizează pe:
- Managementul conflictului mai degrabă decât pe căutarea de cauze sau motive.
- Oferirea unei posibilități pentru ca copilul să își exprime sentimentele și să își comunice îngrijorările și speranțele către părinte.
- Stabilirea unor posibilități de a avea măcar temporar contact cu fiecare dintre părinți.
- Explorarea longitudinală a status-ului cognitiv, afectiv, social al copilului și stabilirea unor intervenții mai specifice dacă se identifică unele probleme la aceste niveluri.
-

Copiii cu parinti aflati in divort

- Este dificil să delimităm tranșant efectele divorțului în sine de o serie de factori care îl premerg sau care îl succedă.
- Adesea, consecințele nu reflectă doar stresul despărțirii, ci și procese disfuncționale din familie de lungă durată, tulburări de personalitate, conflict marital cronicizat

Copiii cu parinti aflati in divort

- Din factorii ulteriori divorțului putem aminti dificultățile economice, distres psihologic al mamelor, depresie, regrete, furie. Acestea nu sunt simple răspunsuri la stresul acut al divorțului, ci pot continua pentru unele mame timp de ani în șir de la acest eveniment (Lamb, Sternberg, & Thompson, 1999).
- O intervenție eficientă trebuie să ia în considerare perspectiva pe care o are copilul asupra fenomenului, reducerea pe cât posibil a conflictului interparental rezidual, în paralel cu o evaluare periodică a status-ului funcționării psiho-sociale a copilului.
-